

LES FORMES D'IMPERATIU SEGUIDES DE CLÍTIC: UN CAS DE CONSERVADORISME LÈXIC*

EULÀLIA BONET I FRANCESC TORRES-TAMARIT

esborrany, setembre, 2010

1 INTRODUCCIÓ

En català, la forma de segona persona del singular de l'imperatiu de les conjugacions II i III està formada per un radical sol, sense desinència, i, per aquesta raó, normalment s'acaba en consonant. Quan aquesta forma d'imperatiu va seguida de clítics, molt sovint entre el radical i el clíctic hi apareix una vocal (sovint una vocal neutra, però també altres vocals) o una seqüència segmental més llarga. Anomenarem aquest material afegit *extensió*. A (1) exemplifiquem aquest fenomen amb un verb de la conjugació II i a (2) ho fem amb un de la conjugació III. En tots els casos l'extensió apareix subratllada. En aquest article ens centrarem en tres varietats del català: el català central, el mallorquí i el formenterer. Aquestes són les varietats que il·lustrem a (1) i a (2).

(1) <i>prometre</i> (conjugació II)	<i>formes d'imperatiu</i>	
	<i>sense enclítics</i>	<i>amb enclítics</i>
a. <i>català central</i>	[prumét]	[prumétə̀li]
b. <i>mallorquí</i>	[promét]	[promətə̀lí]
c. <i>formenterer</i>	[prumét]	[prumətə̀li]
(2) <i>bullir</i> (conjugació III)	<i>formes d'imperatiu</i>	
	<i>sense enclítics</i>	<i>amb enclítics</i>
a. <i>català central</i>	[búɣ]	[búɣə̀le]
b. <i>mallorquí</i>	[búɣ]	[buɣíle]
c. <i>formenterer</i>	[búɣ]	[buɣiyéle]

* Voldríem donar les gràcies a Florentina Mayans i a Vicent Ferrer, els nostres informants per a les dades del formenterer, i a Maria del Mar Vanrell per a les dades del mallorquí. Agraïm a Adam Albright i a Joan Mascaró els seus suggeriments, i molt especialment, a Donca Steriade els molt valuosos comentaris que ens ha fet en diverses trobades. La redacció final d'aquest article s'ha vist beneficiada pels comentaris d'un revisor anònim, que han estat molt detallats i suggeridors. També volem expressar el nostre agraïment als assistents al Linguistic Symposium on Romance Languages 39 i al Phonology Circle (Massachusetts Institute of Technology). Aquest estudi ha estat parcialment subvencionat pel Ministerio de Ciencia e Innovación (projecte HUM2006-13295-CO2-01 i un ajut, a Eulàlia Bonet, de la Secretaría de Estado de Universidades y de Investigación), i també per la Generalitat de Catalunya (2009SGR1079).

L'objectiu d'aquest estudi és explicar, per una banda, què motiva l'aparició de l'extensió i, per l'altra, per què cadascuna d'aquestes varietats tria l'extensió que tria, i no pas una altra. La conclusió és que l'extensió apareix per raons fonològiques però està constituïda per material morfològic, d'origen divers en cadascuna de les varietats. L'anàlisi que presentem s'emmarca en la teoria de l'optimitat i mostra que amb un mateix conjunt de restriccions, amb una ordenació específica per a cada varietat, es poden explicar les raons de l'aparició de l'extensió i de la variació existent entre dialectes.¹ Recorrem a dues nocions bàsiques: (a) el conservadorisme lèxic (*Lexical Conservatism*, Steriade 1999, 2008), segons el qual la llengua en determinats casos prefereix utilitzar elements existents en el lèxic en lloc de recórrer a formes innovadores (com l'epèntesi); i (b) la realització uniforme (*Uniform Exponence*, Kenstowicz 1996, 1997, 2005), que formalitza determinats tipus de pressió analògica. A la secció 2 donem arguments que demostren que, malgrat les aparences, cap de les extensions que es troben en les varietats estudiades no es deu a l'epèntesi vocàlica. A les seccions 3, 4 i 5 descrivim i analitzem l'extensió que apareix en formenterer, en mallorquí i en català central, respectivament. Finalment, a la secció 6 hi incloem unes conclusions en què destaquem les principals diferències en l'anàlisi de les tres varietats.

2 CONTRA LA NATURALESA EPENTÈTICA DE L'EXTENSIÓ

Com que en català central l'extensió és sempre una vocal neutra [ə], és natural plantejar-se si aquesta vocal és epentètica, com ho és la vocal inicial de mots que, altrament, començarien amb un grup *s+C* insil·labificable (per exemple, [ə]stop, [ə]Spielberg, [ə]scàner). Si la vocal de l'extensió fos epentètica, no tindria filiació morfològica i apareixeria exclusivament per raons fonològiques. Campmany (2008), en una tesi sobre el català central septentrional, emmarcada en la teoria de l'optimitat, es decanta per aquesta interpretació partint de dades en què l'imperatiu pertany a la conjugació IIIa, amb l'increment temàtic [éʃ]. Per a exemples com *serveix-me* [sərβéʃəm] proposa que la forma *[sərβéʃmə] (gramatical en altres varietats i estils) queda descartada perquè la seqüència [ʒ.m] presenta un mal contacte intersil·làbic.

¹ Es pot consultar Vallverdú (2000), Pons (2003) o Jiménez & Lloret (2004) per a breus introduccions en català a la teoria de l'optimitat.

La bona formació d'una síl·laba i dels contactes intersil·làbics ve determinada pel grau de sonicitat que presenten els segments. L'escala de sonicitat apareix a (3) (vg. també Lloret 2002).

(3) *escala de sonicitat*

oclusives < fricatives < nasals < líquides < semivocals < vocals
(mínim de sonicitat) (màxim de sonicitat)

Tal com proposen Murray & Vennemann (1983) i Vennemann (1988), un bon contacte intersil·làbic és aquell en què el primer segment, en posició de coda, té més sonicitat o el mateix grau de sonicitat que el segon segment, en posició d'obertura. És a dir, els contactes intersil·làbics han de tenir preferentment una sonicitat decreixent o igual, com queda representat a l'esquema de (4).

(4) *bon contacte* *mal contacte*
☺ X.Y ☹ X.Y
on $X \geq Y$ on $X < Y$

Per tant, la seqüència [ʒ.m] que trobem a *[sərβéʒmə] conté un mal contacte intersil·làbic perquè la sonicitat del segment fricatiu, en posició de coda, és més baixa que la del segment nasal, en posició d'obertura; la sonicitat és creixent. L'epèntesi (inserció de la vocal neutra) a *serveix-me* ([sərβéʃəm]), permetria resoldre el problema perquè la vocal intervé entre les dues consonants en conflicte.

Si tenim en compte altres combinacions d'imperatiu de segona persona del singular seguit de clític, podem observar que efectivament moltes de les seqüències que es crearien presentarien un problema de sonicitat intersil·làbica, si no aparegués una vocal neutra entre la consonant final del verb i la consonant inicial del clític. Això s'il·lustra a (5) i a (6) amb l'imperatiu dels verbs *cosir* i *rebre*.

(5) *cosir*; conjugació IIIb

a. /kuz#m/: *[kúz.mə] (cf. [kú.zə̯m])

b. /kuz#lə/: *[kúz.lə] (cf. [kú.zə̯lə])

- c. /kuz#n/: *[kú.z.nə] (cf. [kú.zə̃n])
- (6) *rebre*; conjugació IIa
- a. /rɛb#lə/: *[réb.lə] (cf. [ré.βə̃lə])
- b. /rɛb#n/: *[réb.nə] (cf. [ré.βə̃n])

En l'anàlisi de Campmany (2008: 374) la restricció que regula els contactes sil·làbics, SONICITAT INTERSIL·LÀBICA, està formulada de la manera següent²:

- (7) SONICITAT INTERSIL·LÀBICA (SON-INTER σ): la sonicitat de dos segments heterosil·làbics adjacents ha de ser igual o decreixent.

El *tableau* de (8) mostra la interacció entre la restricció SONICITAT INTERSIL·LÀBICA i la restricció DEP-IO (DEPENDÈNCIA-INPUTOUTPUT), que penalitza la inserció d'un element epentètic, un element que no és present a l'input, la forma subjacent. La jerarquitització més alta de SONICITAT INTERSIL·LÀBICA fa que sigui preferible inserir una vocal epentètica que mantenir un mal contacte intersil·làbic. Els asteriscos indiquen quina restricció transgredeix cada candidat a ser forma fonètica; com és habitual en teoria de l'optimitat, el candidat guanyador, en aquest cas (8a), es marca amb el símbol '☞'.

- (8) *tem-la*: /tem#lə/ → [té.mə̃lə]

/tem#lə/	SON-INTER σ	DEP-IO
a. ☞ té.mə̃lə		*
b. té.m.lə	*!	

Tanmateix, quan ens fixem en les dades amb més de detall, veiem que el patró general que mostra l'epèntesi és diferent del que trobem amb segones persones de l'imperatiu. A la taula de (9) es compara l'exemple que es donava a (8), que conté un

² Per a altres treballs en què s'aplica el concepte de sonicitat intersil·làbica al català, vegeu Jiménez (1997), Pons (2004) i Wheeler (2005), entre altres.

imperatiu de segona persona singular, amb un altre exemple que conté la mateixa seqüència consonàntica de sonicitat creixent [m.l], però amb un imperatiu de primera persona del plural, *temem-la* [tə.mém.lə]. Com es pot veure, en aquest segon cas, (9b), el mal contacte es manté; l'epèntesi és impossible.

(9)	<i>sense epèntesi</i>	<i>amb epèntesi</i>
a. /tem#lə/	*[tém.lə]	✓[té.mə.lə]
b. /tem+ε+m#lə/	✓[tə.mém.lə]	*[tə.mé.mə.lə]

De fet, si deixem de banda els imperatius de segona persona del singular, en tots els contextos amb enclítics asil·làbics que requereixen epèntesi (com *en /n/*), la vocal epentètica és perifèrica sempre que és possible, com es mostra a (10a); mai no apareix entre el verb i el clític si no és que la seqüència és insil·labificable, (10b). Els casos de (10a), amb epèntesi perifèrica, contrasten amb el cas de (10c), que presenta també el clític asil·làbic /n/. En l'exemple de (10c), amb un imperatiu de segona persona singular, la vocal neutra (igualment necessària per a la sil·labificació) apareix entre el verb i el clític; no és perifèrica.

- (10) a. /donar#n/: [dunárnə], *[dunárən]
 /donant#n/: [dunánnə], *[dunántən]
 /donεm#n/: [dunémnə], *[dunémən]
 b. /donεm#lzi/: [dunéməlzi]
 c. /rεb#n/: [réβən], *[rébnə]

Cal tenir present, a més, que casos com (10b), [dunéməlzi], i (9a), [té.mə.lə], no són comparables perquè en el cas de [dunéməlzi] la manca d'epèntesi medial faria que la /l/ no es pogués sil·labificar (*[dunémłzi]). En canvi, en el cas de [té.mə.lə] les consonants /m/ i /l/ sí que es podrien sil·labificar ([tém.lə]); el problema en aquest cas no té res a veure amb la possibilitat de sil·labificar sinó amb la sonicitat

intersil·làbica. Per tant, suposant que hi hagués epèntesi, la motivació en cadascun dels dos casos seria diferent.

A Bonet & Lloret (2005) (vg. també Wheeler 2005) l'estricta adjacència entre el verb i el clíctic s'expressa mitjançant la família de restriccions d'alineament $ALINEEU(CL/V)$. Com que aquí només és pertinent la relació entre el verb i els enclítics, obviarem la restricció que fa referència als proclítics i farem ús de la restricció específica $ALINEEU(V-CL)$, que apareix definida a (11); aquesta restricció afavoreix representacions en què el material fonològic del verb va seguit immediatament, és a dir, sense material epentètic intermedi, del material fonològic de l'enclíctic.

(11) $ALINEEU(V-CL)$ ($ALIN(V-CL)$): alineu el marge esquerre d'un clíctic pronominal amb el marge dret del verb adjacent.

Si ens centrem en exemples com (9b) $/tem+\epsilon+m\#l\partial/$, que, com els casos de (10a), no té epèntesi medial, cal concloure que és més important alinear verb i clíctic que no pas respectar les condicions de sonicitat intersil·làbica: en termes de la teoria de l'optimitat això vol dir que la restricció $ALINEEU(V-CL)$ domina la restricció $SONICITAT\ INTERSIL\ LÀBICA$, com es mostra a (12); encara que *temem-la* tingui un mal contacte intersil·làbic *m.l*, és preferible mantenir-lo a separar el verb del clíctic amb una vocal epentètica.

(12) *temem-la*: $/tem+\epsilon+m\#l\partial/ \rightarrow [t\partial.mém.l\partial]$

$/tem+\epsilon+m\#l\partial/$	$ALIN(V-CL)$	$SON-INTER\sigma$	$DEP-IO$
a. $t\partial.mém.l\partial$		*	
b. $t\partial.mé.m\partial.l\partial$	*!		*

Ara bé, aquesta jerarquia proporciona un resultat erroni quan intentem aplicar-la als casos d'imperatiu de segona persona del singular amb enclisi, en què la vocal neutra apareix entre el verb i l'enclíctic. El *tableau* de (13) mostra la paradoxa que es

crea.³ Encara que el candidat seleccionat per la jerarquia de restriccions és (13a), el que correspon a la varietat que estem comentant i que, per tant, hauria de guanyar és (13b) (indicat amb el símbol ☹).

(13) *tem-la*: /tem#lə/ → [té.mə.lə]

/tem#lə/	ALIN(V-CL)	SON-INTER σ	DEP-IO
a. ☞ té.m.lə		*	
b. ☹ té.mə.lə	*!		*

Aquesta paradoxa indica que la vocal neutra que apareix en els imperatius de segona persona del singular seguits d'enclítics, com *tem-la* [té.mə.lə] no té el mateix origen que els altres casos que hem comentat; no és una vocal epentètica perquè no té la mateixa distribució que les vocals clarament epentètiques. Hi ha raons addicionals per pensar que no ho és. Una d'aquestes raons està relacionada amb els clítics *hi* i *ho*: com que aquests enclítics són vocàlics, no es creen contactes consonàntics i, per tant, tampoc no es crea cap context que afavoreixi l'epètesi. Malgrat tot, la vocal neutra també apareix, almenys en algunes varietats, com s'il·lustra a (14).

(14) a. /kuz#u/: [kú.zəw]

b. /kuz#i/: [kú.zəj]

Quan ens centrem en varietats com el mallorquí o el formenterer, trobem una altra raó per pensar que aquestes vocals neutres no són epentètiques. Com es mostrava a (2), en aquestes varietats els elements que apareixen entre el radical verbal i l'enclític poden ser, a banda d'una vocal neutra, altres elements. Per una banda, en mallorquí (i en menorquí) la vocal pot ser [i], i en la bibliografia existent sobre el català s'ha argumentat que aquesta vocal té naturalesa epentètica només per a l'alguerès (vg.

³ Campmany (2008) proposa la jerarquia inversa SON-INTER σ >> ALIN(V-CL) perquè només se centra en els imperatius de segona persona del singular seguits d'enclític, com (9a), i no pas en altres contextos, com (9b).

Jiménez & Lloret 2007). Per altra banda, en formenterer l'extensió pot ser més llarga i contenir altres segments, com s'il·lustrava a (2) amb l'exemple [bu λ iyólə], que conté l'extensió [iyə]. En aquest cas és impossible atribuir a l'epèntesi l'aparició d'aquests tres segments.

D'aquestes observacions podem concloure que l'extensió no pot ser un element de naturalesa fonològica (com ho seria una vocal epentètica) sinó que ha de tenir filiació morfològica. Tal com defensarem, forma part del verb. Per aquesta raó, formes com [té.mə.lə], amb una vocal neutra que forma part del verb, no transgredeixen la restricció ALINEEU(V-CL), tal com mostra el *tableau* que presentàvem a (13) i que apareix modificat a (15). El *tableau* de (15) conté, com a input, la forma subjacent del verb i del clític tal com apareixerien aïlladament (el verb, sense extensió). Hi hem inclòs tres candidats, i en cadascun un claudàtor] indica el límit morfològic dret del verb: (15a) no conté cap canvi respecte a la forma subjacent; és el candidat fidel. (15b), el candidat guanyador, conté una vocal neutra addicional, l'extensió, que forma part del verb, com indica el claudàtor dret que apareix després de la vocal neutra. Finalment el candidat (15c) conté una forma homòfona però diferent: ara la vocal neutra és una vocal epentètica (subratllada) i, per tant, no té filiació morfològica (no forma part del verb), tal com indica el fet que el claudàtor dret aparegui abans de la vocal neutra. El candidat (15c) queda descartat per la restricció ALINEEU(V-CL) perquè la vocal epentètica intervé entre el verb i el clític; en canvi aquesta restricció queda satisfeta pel candidat amb la vocal neutra morfològica, (15b).⁴

(15) /tem#lə/: [té.mə.lə]

/tem#lə/	ALIN(V-CL)	SON-INTER σ	DEP-IO
a. té]m].lə		*!	
b. $\text{t}^{\text{e}}\text{.m}^{\text{ə}}\text{.l}^{\text{ə}}$			*
c. té.m]ə].lə	*!		*

⁴ En les varietats i registres que no presenten extensió en l'imperatiu de segona persona del singular quan va seguit d'enclisi, la restricció DEP-IO es troba jerarquitzada més amunt que la restricció fonològica que forçaria una modificació de la forma subjacent.

A la secció següent fem una presentació breu de l'anàlisi que es proposa a Bonet & Torres-Tamarit (en premsa) per a l'extensió en formenterer. En seccions posteriors veurem com aquesta mateixa anàlisi, amb petites variacions, es pot aplicar al mallorquí i al català central.

3 L'EXTENSIÓ EN FORMENTERER

En formenterer l'extensió pot tenir quatre formes diferents, [ə], [əʏə], [gə] i [iʏə], en funció de la conjugació verbal, tal com s'il·lustra a (16). En tot l'article la classificació IIa i IIb fa referència a l'absència versus presència d'increment velar en la varietat estàndard.

(16) imperatius, 2a sg (formenterer)

<i>conj.</i>	<i>sense enclítics</i>	<i>amb enclítics</i>	<i>extensió</i>
IIa	pért	pərð-ə#lə	ə
IIa	əstrəŋ	əstrəŋ-əʏə#lə	əʏə
IIb	əprən	əprən-gə#lə	gə
IIIa	əfəʒ-əʃ	əfəʒ-iʏə#lə	iʏə
IIIb	búl	buʎ-iʏə#lə	iʏə

Abans de plantejar-nos en quines formes de la conjugació es basa l'extensió, cal preguntar-se per què ha d'aparèixer una extensió quan hi ha enclisi; per què no apareix, amb l'enclisi, la mateixa forma verbal que trobem quan no n'hi ha. Una propietat que considerem crucial, per al formenterer, és el fet que en les formes d'imperatiu seguides d'enclític hi ha desplaçament accentual: es forma un troqueu moraic a la banda dreta de la seqüència V+CLÍTIC. A (17) ho mostrem amb un verb de la conjugació I. Marquem el domini dels peus mètrics amb parèntesis.

(17) a. sense enclítics: kántə

b. amb enclítics: kən(tə#lə)

kən(tó#li)

kən(tó#m)

kəntə#(mó#lə)

Encara que en teoria de l'optimitat aquest efecte accentual s'aconseguiria amb diverses restriccions, aquí, per simplificar-ho, fem servir una restricció que les engloba (una restricció de cobertura): TROQUEUμ]. (Per a una anàlisi més detallada, vg. Torres-Tamarit 2008.)

(18) TROQUEUμ]: assigneu una marca de violació per cada seqüència V+CLÍTIC que no contingui un troqueu moraic alineat a la banda dreta.

Quan el verb pertany a la conjugació II o III es crea un problema si hi ha enclisi perquè, com que l'última síl.laba de la forma verbal ja té dues mores perquè acaba en consonant, és impossible crear un troqueu moraic ben format i alineat a la dreta; en exemples com *(pért)#lə, a (19a), falla l'alineament a la dreta, i un peu que també inclogués el clític, *(pért#lə), tindria tres mores. Aquest problema desapareix quan hi ha l'extensió, (19b).

(19) a. TROQUEUμ] transgredida	b. TROQUEUμ] satisfeta
* (pért)#lə	pər(ð-é#lə)
*əs(tráŋ)#lə	əstrəŋ-ə(γó#lə)
*ə(préŋ)#lə	əprəŋ-(gó#lə)
*əfə(3é3)#lə	əfə3-i(γó#lə)
* (búl)#lə	buł-i(γó#lə)

La necessitat de poder formar un troqueu moraic alineat a la dreta és, doncs, el que justifica la presència de l'extensió; per tant, la motivació per a l'aparició de l'extensió és fonològica, encara que l'origen de l'extensió sigui morfològic.

Passem ara a determinar per què apareixen les formes concretes d'extensió que trobem. Un cop es comparen totes les formes que integren el paradigma de l'imperatiu, es veu que la forma de la segona persona del singular en el context de l'enclisi coincideix amb la base verbal de les formes de primera i segona persona del plural, amb enclisi o sense, tal com es mostra en els exemples de (20)-(24); la part comuna de cada forma apareix subratllada i les caselles corresponents, ombrejades.⁵

(20) *perdre*

imperatiu IIa			
		1pl	<u>pərð-ə</u> -m
2sg	pért	2pl	<u>pərð-ə</u> -w

2sg amb enclitics

pərð-ə#lə

(21) *estrènyer*

imperatiu IIa			
		1pl	<u>əstrəŋ-əyə</u> -m
2sg	əstrəŋ	2pl	<u>əstrəŋ-əyə</u> -w

2sg amb enclitics

əstrəŋ-əyə#lə

(22) *aprendre*

imperatiu IIb			
		1pl	<u>əprəŋ-ə</u> -m
2sg	əprán	2pl	<u>əprəŋ-ə</u> -w

2sg amb enclitics

əprəŋ-ə#lə

(23) *afegir*

imperatiu IIIa			
		1pl	<u>əfəz-iyə</u> -m
2sg	əfəz-əʃ	2pl	<u>əfəz-iyə</u> -w

2sg amb enclitics

əfəz-iyə#lə

(24) *bullir*

⁵ A (20)-(24) no hi incloem les formes de tercera persona perquè en aquesta varietat no es fan servir amb enclitics.

imperatiu IIIb			
		1pl	<u>buλ-iyé</u> -m
2sg	búλ	2pl	<u>buλ-iyé</u> -w

2sg amb enclítics

buλ-iyé#lə

El fet de recórrer a material fonològic present en altres formes del paradigma d'imperatiu pot interpretar-se com un cas de conservadorisme lèxic (*Lexical conservatism*, Steriade 1999, 2008). Aquest concepte fa referència a una sèrie de condicions gramaticals que donen preferència a formes existents a la llengua sobre formes innovadores.⁶ En el cas que ens ocupa, l'ús de formes existents en altres persones verbals té preferència sobre l'epèntesi fonològica, una innovació, o sobre la tria de material fonològic arbitrari. Una altra qüestió que ens hem de plantejar és per què en formenterer l'extensió es pren de formes de l'imperatiu i no d'altres temps verbals. El problema fonològic s'hauria pogut resoldre igualment prenent com a base una segona persona del singular de l'imperfet d'indicatiu, per exemple. Així, en lloc de tenir formes com *bull-la* [buλ-iyé#lə] s'haurien pogut generar formes com [buλ-í#lə], a partir de la forma *bullies* [buλíəs], prenent-ne l'arrel i la vocal temàtica. De la tria que es fa, podem concloure que el formenterer prefereix prendre l'extensió del mateix temps verbal, l'imperatiu, renunciant a prendre-la d'una forma d'un altre temps verbal però amb els seus mateixos trets de persona i de nombre, la segona persona del singular. A més, tal com es veu als exemples de (20) a (24), el que es pren de les persones del plural de l'imperatiu és tot excepte la marca de persona/nombre; no s'omet ni s'afegeix cap segment. A partir d'ara i per raons pràctiques anomenarem *radical inflectiu* la part que es pren d'una forma verbal quan hi ha extensió; és a dir, tota la forma verbal menys els morfs de persona/nombre.

Encara que aquí no formalitzarem acuradament aquesta idea en teoria de l'optimitat (per a una anàlisi detallada podeu consultar Bonet & Torres-Tamarit, en premsa), sí que podem oferir un esbós de com funcionarien les restriccions principals, que es descriuen a (25) - (27). Les dues primeres restriccions, (25) i (26), regulen d'on es pot agafar el radical inflectiu; la tercera, (27), vetlla perquè el radical inflectiu que s'ha triat es copiï de forma fidel (sense elisions, insercions, canvis).

⁶ Aquesta mateixa idea es pot trobar, aplicada a la sintaxi, a Longa, Lorenzo & Rigau (1998).

- (25) CORRESPONDÈNCIA-TEMPS VERBAL (CORR-TV): assigneu una marca de violació per cada candidat que agafi com a radical inflectiu una forma d'un altre temps verbal (el temps verbal ha de ser el mateix).
- (26) CORRESPONDÈNCIA-PERSONA/NOMBRE (CORR-P/N): assigneu una marca de violació per cada candidat que agafi com a radical inflectiu una forma amb trets de persona/nombre diferents.⁷
- (27) FIDELITAT-CORR (FID-CORR): assigneu una marca de violació per cada candidat que no sigui una còpia fidel del radical inflectiu que adopta el candidat.

Com que en formenterer el radical inflectiu que s'agafa pertany al mateix temps verbal però no conté els mateixos trets de persona/nombre, cal concloure que la restricció CORRESPONDÈNCIA-TEMPS VERBAL domina la restricció CORRESPONDÈNCIA-PERSONA/NOMBRE (CORR-TV >> CORR-P/N). A més, el fet que el que s'agafa és sempre una còpia fidel de la base verbal pertinent vol dir que la restricció FIDELITAT-CORR està jerarquizada força amunt.

El *tableau* que presentem a (28) il·lustra la interacció entre aquestes restriccions. No hi incloem cap candidat amb epèntesi perquè, com ja s'ha vist a (15) per al català central, aquest candidat quedaria descartat per la restricció ALINEEU(V-CL), jerarquizada molt amunt. El candidat (28a) és el candidat fidel, sense extensió ni epèntesi, i queda descartat perquè l'estructura sil·làbica que té impedeix formar un troqueu moraic a la dreta del mot. El problema fonològic queda resolt en els candidats (28b) i (28c), que s'han basat en formes verbals que contenen radicals inflectius diferents. El candidat (28b) agafa com a base el radical inflectiu de la primera i segona persona del plural de l'imperatiu; per aquesta raó satisfà CORRESPONDÈNCIA-TEMPS VERBAL (és el mateix temps verbal), però en canvi transgredeix CORRESPONDÈNCIA-PERSONA/NOMBRE (perquè el nombre de l'input, singular, no coincideix amb el nombre, plural, de les formes verbals de les quals pren el radical inflectiu). Com que el candidat (28b) conté una còpia fidel del radical

⁷ Aquí, per simplificar, agrupem en una sola restricció els trets de persona i de nombre; en una anàlisi més detallada seria convenient separar-los.

inflectiu de les formes de plural, satisfà FIDELITAT-CORR. Finalment, (28c) il·lustra la tria d'un radical inflectiu pres d'un temps verbal diferent; en aquest cas, i repetint un exemple que ja ha aparegut més amunt, la forma [tə('mi lə)] ha agafat com a base el radical inflectiu de la segona persona del singular de l'imperfet d'indicatiu, *temie(s)*. El fet que aquest radical inflectiu pertanyi a un altre temps verbal provoca una violació de CORRESPONDÈNCIA-TEMPS VERBAL, però com que es basa en una segona persona del singular es respecta CORRESPONDÈNCIA-PERSONA/NOMBRE. Ara bé, el radical inflectiu de la segona persona del singular de l'imperfet no s'ha copiat fidelment, sinó que se n'ha elidit l'última vocal, la vocal neutra final de [təmíəs]; per aquesta raó es transgredeix FIDELITAT-CORR.

(28) *tem-la*: /tem#lə/ → [təmó#lə]

/tem#lə/	TROQUEUμ]	CORR-TV	FID-CORR	CORR-P/N
a. (tém) lə	*!			
b. tə(mó lə)				*
c. tə(mí lə)		*!	*	

La jerarquitització relativa de totes les restriccions que hem presentat fa que el candidat òptim sigui sempre una forma idèntica al radical inflectiu de la primera i segona persona del plural del verb pertinent. Per aquesta raó, *bull-la* es realitzarà com a [bu- γó#lə] i *apren-la*, com a [əprəŋgó#lə], per exemple.

La jerarquia de restriccions que hem presentat fins ara, però, no permet donar compte de la presència de l'extensió en formes verbals que van seguides dels clítics vocàlics *hi* i *ho*, perquè, tal com es mostra a (29), no hi ha conflicte fonològic ja que el candidat fidel, per exemple, *[(bú.li)], amb un troqueu bimoraic (les mores apareixen subratllades), està tan ben metrificat com el troqueu bimoraic de la forma [bu- (γó w)].

- (29) a. /buλ#u/: [buλi(γέ w)] cf. *[(bú.λu)] candidat fidel
 b. /buλ#i/: [buλi(γέ j)] cf. *[(bú.λi)] candidat fidel

Aquests casos es poden entendre com un cas d'analogia amb la resta de formes amb enclítics que sí que presenten el problema fonològic. La restricció que recull aquest efecte analògic és REALITZACIÓ UNIFORME (*Uniform Exponence*, Kenstowicz 1996, 1997, 2005), que afavoreix sistemes paradigmàtics amb la mateixa forma fonològica per a tots els radicals. N'utilitzem una versió més específica que fa referència als casos amb enclítics, (30).

(30) REALITZACIÓ UNIFORME (V+CL) (RU (V+CL)): assigneu una marca de violació per cada seqüència V+CL que no tingui el mateix radical inflectiu en tots els contextos en què apareix.

A (31) mostrem l'efecte combinat de la restricció fonològica (TROQUEUμ) i la restricció analògica (REALITZACIÓ UNIFORME (V+CL)) sobre els possibles candidats de dos exemples, un amb l'enclític *la* i l'altre amb l'enclític *ho*. ('✓' indica que la restricció se satisfà i '*' que es transgredeix). La restricció que afavoreix realitzacions uniformes força els efectes analògics preferint l'aparició del mateix radical inflectiu, o bé [buλ-], o bé [buλiγə-], (31a,d). La restricció TROQUEUμ afavoreix aquelles parelles que eviten el problema fonològic (31c,d). Entre aquestes guanya (31d) perquè les dues seqüències de V+CL tenen el mateix radical inflectiu.

(31)	[1]	[2]	RU (V+CL)	TROQUEUμ
a.	[(búλ)#lə]	- [(búλ#u)]	✓	* [1]
b.	[(búλ)#lə]	- [buλi(γέ#w)]	*	* [1]
c.	[buλi(γέ#lə)]	- [(búλ#u)]	*	✓
☞ d.	[buλi(γέ#lə)]	- [buλi(γέ#w)]	✓	✓

Encara que aquí no en parlarem, les seqüències amb dos enclítics (com *bull-me-la* [buλiγə(mələ)]) s'expliquen també per l'acció de REALITZACIÓ UNIFORME (V+CL).

4 L'EXTENSIÓ EN MALLORQUÍ

En mallorquí l'extensió només pot tenir dues formes, [ə] i [i]. Els verbs de la conjugació III sempre presenten l'extensió [i]. Els verbs de la conjugació II presenten majoritàriament la vocal [ə], encara que en alguns verbs, especialment de la conjugació IIb, hi ha variació entre les dues extensions; en algun cas només apareix l'extensió [i]. La taula de (32) mostra de forma esquemàtica la tria predominant de l'extensió en funció de la conjugació.⁸

(32)

<i>conj.</i>	<i>extensió [i]</i>	<i>extensió [ə]</i>	<i>sense enclítics</i>	<i>amb enclítics</i>
IIIa	✓		əfəʒ-əʃ	əfəʒ-í#n
IIIb	✓		búl	buʌ-í#n
IIa	✓	✓	təm	təm-ə#n ~ təm-í#n
IIb			mól	mol-ə#n ~ mul-í#n
IIa		✓	pért	pərð-ə#n
IIb			rəzól	rəzol-ə#n
IIa			?	?
IIb	✓		əprén	əprən-í#n

En l'anàlisi que presentarem fem abstracció de la variació que es troba en alguns verbs de la segona conjugació, com els verbs *témer* i *mol dre* a la tercera fila de (32), però donarem compte de tots els altres casos, incloent-hi els verbs de la conjugació IIb que presenten l'extensió [i].

⁸ Les dades que presentem en aquest treball corresponen a una sola parlant, Maria del Mar Vanrell (Llucmajor), obtingudes a partir d'una enquesta que incloïa formes d'imperatiu sense enclítics i amb enclítics. Som conscients que hi ha variació tant dialectal com idiolectal i que, per tant, l'anàlisi que s'hauria de fer per a altres dades podria ser lleugerament diferent.

Com en el cas del formenterer, hi ha dues qüestions que cal resoldre: (a) quina és la restricció fonològica que força l'aparició de l'extensió, i (b) quines restriccions són les responsables de la tria d'extensió [ə] o [i].

Encara que, com el formenterer, el mallorquí té desplaçament accentual quan hi ha enclítics, el patró resultant no és el mateix. En mallorquí l'accent recau sobre l'última síl·laba de la seqüència formada per verb i clíctic, el grup clíctic, com es mostra en els exemples de (33a), amb la segona persona singular de l'imperatiu, i a (33b), amb l'infinitiu.⁹

(33) a. [donó#n]	b. [donən#nó]
[donó#w]	[donər#ó]
[donə#ló]	[donəl#ló]
[donə#lí]	[donəl#lí]
[donə#mós]	[donəm#mós]
[donə#lə#mó]	[donəl#lə#mó]
[donə#m#ó]	[donəm#m#ó]

Simplificant una mica les restriccions que donarien compte de la posició de l'accent, com hem fet per al formenterer, podem assumir una restricció de cobertura, que apareix a (34) i que és paral·lela a la que havíem proposat per al formenterer; en aquest cas, però, el que es vol és formar un iambe a la dreta del grup clíctic.

(34) IAMBE]: assigneu una marca de violació per qualsevol seqüència V+CL que no contingui un iambe alineat amb la banda dreta.

⁹ Aquí també fem abstracció de la variació dialectal que hi ha en mallorquí respecte a la posició de l'accent i ens centrem en una sola varietat. La desviació més usual, respecte al patró que presentem a (33), és la creació de seqüències planes només quan el clíctic és femení. En aquests casos restriccions de la família REALITZACIÓ UNIFORME poden donar compte del fet que aquestes seqüències respectin el patró accentual que es troba a les formes amb clíctic masculí (cf. [dunél] i [dunélə], a Sòller; Grimalt 2002).

Com que un iambe consta de dues síl·labes lleugeres amb accent a la segona o d'una síl·laba pesant accentuada, aquesta restricció penalitza estructures en què l'última síl·laba és lleugera, oberta, i va precedida d'una síl·laba pesant, travada. Per a estructures com (35a), tenir l'accent a l'última síl·laba implicaria o bé tenir un peu degenerat, amb menys de dues mores —*CVC.(CV)— o bé tenir un peu ultrapessant, amb més de dues mores —*(CVC.'CV). A (35a) i més endavant per a casos com aquest no indiquem la integració en peus.

- (35) a. IAMBE] transgredida b. IAMBE] satisfeta
 *CVC.CV́ (CV.CV́)
 CV.(CV́C)
 CVC.(CV́C)

Com que els imperatius de segona persona del singular de les conjugacions II i III acaben en consonant, quan van seguits de clític no permetrien, en la majoria de casos, la formació d'un iambe alineat a la dreta, com es mostra a l'exemple de (36). La forma fidel, (36a), transgredeix la restricció IAMBE] perquè té una penúltima síl·laba pesant; en canvi, la forma amb l'extensió la satisfà perquè la presència de la vocal permet la creació d'una penúltima síl·laba lleugera.

- (36) a. *[bu.ɫ.#nó] b. [bu.(ɫ-i#n)]

L'extensió apareix fins i tot en aquells casos en què l'imperatiu de segona persona del singular va seguit d'un clític plural i, per tant, l'extensió esdevindria supèrflua perquè el clític per si sol ja podria formar un iambe (p. ex., [bu.ɫ-i#.(mós)]; cf. *[bu.ɫ#.(mós)]). Aquests casos s'expliquen com ho hem fet per al formenterer; això és, recorrent a restriccions de la família REALITZACIÓ UNIFORME. Per tant, els ignorarem en la resta de l'anàlisi. També ignorarem aquí els casos en què el verb va seguit d'un clític vocàlic, com *cus-ho* o *bull-hi*, perquè s'expliquen de la mateixa manera.

Passem ara al problema de la tria de l'extensió. Com hem dit més amunt, en mallorquí l'extensió es redueix a dues formes, [ə] i [i]. Si ens fixem en els paradigmes següents, (37)-(39), podem pensar que l'extensió es tria agafant el radical inflectiu de la segona persona del plural i copiant-lo fidelment, perquè la forma de l'imperatiu quan hi ha enclisi coincideix exactament amb el radical inflectiu de la segona persona del plural del mateix temps verbal, deixant de banda les alteracions directament relacionades amb el desplaçament accentual.

(37) *rompre*

imperatiu IIa			
		1pl	romp-iyó-m
2sg	rómp	2pl	romp-ə-w

2sg amb enclítics

romp-ə#lí

(38) *aprendre*

imperatiu IIa			
		1pl	əprəŋ-gó-m
2sg	əprən	2pl	əprən-í-w

2sg amb enclítics

əprən-í#n

(39) *cosir*

imperatiu IIa			
		1pl	kuz-iyó-m
2sg	kús	2pl	kuz-í-w

2sg amb enclítics

kuz-i#lí

Quan les dues persones del plural de l'imperatiu són idèntiques, com en el cas del verb *morir*, a (40), es pot continuar dient que, amb l'enclisi, es pren el radical inflectiu de la segona persona del plural.

(40) *morir*

imperatiu IIIa			
		1pl	mur-í-m

2sg amb enclítics

mur-í#t

2sg	mór	2pl	mur-í-w
-----	-----	-----	---------

Aquesta coincidència amb la segona persona del plural ens pot fer pensar, per tant, que, amb imperatius de la segona persona del singular seguits d'enclític, es pren aquest radical inflectiu perquè difereix respecte a la segona persona del singular només en el nombre, no en la persona. Però, com veurem tot seguit, hi ha un altre factor que també força la tria i que no té res a veure amb qüestions morfològiques sinó amb el grau de divergència respecte a la forma subjacent pel que fa al nombre de segments. El paradigma pertinent ens el proporciona un verb com *resoldre*, a (41).

(41) *resoldre*

imperatiu IIb			
		1pl	rəzɔl-ɣə-m
2sg	rəzól	2pl	rəzɔl-ɣə-w

2sg amb enclítics

rəzɔl-ə#lí

Les formes d'imperatiu plural del verb *resoldre* tenen el mateix radical inflectiu [rəzɔlɣə-], però el radical inflectiu que trobem a la segona persona del singular seguida de clíctic, [rəzɔlə], no presenta el segment velar; no n'és una còpia exacta. La interpretació que fem d'aquestes dades és que, encara que es pren com a base el radical inflectiu de les persones del plural de l'imperatiu, se'n pren el mínim que permeti, per una banda, esquivar el problema fonològic i, per l'altra, fer que la forma resultant difereixi mínimament de la forma subjacent del verb, de l'input: [rəzɔlə] s'acosta més, pel que fa al nombre de segments, a la forma subjacent /rəzɔl/ (té un segment més), que no pas [rəzɔlɣə-] (amb dos segments més). Si tornem ara als paradigmes que teníem a (37)-(39), podem comprovar que, efectivament, la forma de la segona persona del plural és més curta (i, per tant, més pròxima a la forma subjacent) que no pas la de la primera persona del plural. Com que per al cas de *resoldre* seria impossible relacionar el radical inflectiu de la forma verbal amb enclisi només amb el radical inflectiu de la segona persona del plural, hem de concloure que el factor determinant en la tria de radical inflectiu en aquest cas és la divergència

mínima, pel que fa a nombre de segments, respecte a la forma subjacent de la segona persona del singular sense clítics, l'input.

Aquesta idea es pot formalitzar, en teoria de l'optimitat, mitjançant la interacció entre restriccions ja introduïdes en apartats anteriors. Una d'aquestes restriccions, DEP-IO, penalitza l'addició de segments respecte a la forma subjacent, l'input. Per a formes com *cus-li*, amb una forma subjacent /kuz#li/, aquesta restricció és transgredida una vegada per la realització real [kuzi#lí], però tres vegades per la realització hipotètica [kuziyə#lí], que s'obtidria si es prenia el radical inflectiu de la primera persona del plural sencer. Una altra restricció, MAX-CORR, penalitza que se suprimeixi algun segment del radical inflectiu que s'ha manllevat per evitar el problema fonològic. En el cas de *resoldre*, encara que s'hagi manllevat el radical inflectiu que es troba a les formes de plural, [rəzolyó-], la realització final quan hi ha enclisi en suprimeix el segment velar (cf. [rəzol-ə#lí]). La restricció MAX-CORR és una versió més específica de la restricció FID-CORR, que penalitza qualsevol canvi respecte a un radical inflectiu manllevat, no només l'elisió.

El *tableau* de (42) mostra la interacció entre aquestes restriccions i la restricció fonològica [IAMBE]. Col·loquem les restriccions CORR-TV i CORR-P/N al final de la jerarquia perquè els candidats que prenem en consideració no permeten determinar quina posició hi ocuparien realment. Els candidats (42b) i (42c) transgredeixen la restricció CORR-P/N perquè es basen en el radical inflectiu de formes del plural, no del singular; en canvi, satisfan CORR-TV perquè en tots dos casos el radical inflectiu es pren del mateix temps verbal, l'imperatiu.

(42) *resol-li*: /rəzɔl#li/ → [rəzɔlə#lí]

/rəzɔl#li/	[IAMBE]	DEP-IO	MAX-CORR	CORR-TV	CORR-P/N
a. rəzɔl lí	*!				
b. ^ɛ rəzɔ(lə lí)		*	*		*
c. rəzɔl(yə lí)		**!			*

Formes com [kuzi#lí] s'obtenen de la mateixa manera, tal com es mostra a (43). El candidat (43b) pren el radical inflectiu de la segona persona del plural, mentre que el de (43c) el pren de la primera persona del plural. A (43c), a la restricció CORR-P/N indiquem amb dos asteriscos el fet que el radical inflectiu de la forma amb enclític es pren de la primera persona del plural i, per tant, no es correspondria ni amb la persona ni amb el nombre del radical inflectiu de la forma subjacent (segona persona i singular). D'aquesta manera, es veuen les dues forces que determinen quin radical inflectiu es tria per aconseguir una extensió que eviti el problema fonològic.

(43) *cus-li*: /kuz#li/ → [kuzi#lí]

/kuz#li/	IAMBE]	DEP-IO	MAX-CORR	CORR-TV	CORR-P/N
a. kuz lí	*!				
b. ku(zi lí)		*	*		*
c. kuzi(yə lí)		***!			**

Com hem dit més amunt, en alguns verbs de la conjugació II la forma d'imperatiu amb clític presenta l'extensió [i]. En aquests verbs, aquesta vocal també es troba a la segona persona del plural del verb.¹⁰ Un d'aquests verbs és *aprendre*, el paradigma d'imperatiu del qual apareix a (44).

(44) *aprendre*

imperatiu IIa			
		1pl	əprəŋ-gó-m
2sg	əprán	2pl	əprən-í-w

2sg amb enclítics

əprən-í#n

Aquí no inclourem el *tableau* corresponent perquè el sistema de restriccions proposat prediu exactament aquest resultat: com en el cas anterior, el candidat

¹⁰ Només hem trobat un verb, fondre, en què l'extensió és [i] (p. ex. [funíl]), tot i que les formes de plural de l'imperatiu no contenen aquesta vocal (cf. [fɔŋgám], [fɔnów]). No estem segurs de si aquestes dades són sistemàtiques i les ignorarem en la resta del treball.

guanyador acaba tenint el mateix radical inflectiu que la segona persona del plural, com indica l'ombreat, tant perquè comparteix el tret de persona com perquè, sent una còpia fidel d'un output llistat (el radical inflectiu de la segona persona del plural), constitueix una desviació mínima del radical que trobem a l'input.

5 L'EXTENSIÓ EN CATALÀ CENTRAL

Contràriament al formenterer i al mallorquí, la motivació fonològica per a l'aparició de l'extensió en català central no pot estar relacionada amb l'accent, perquè en aquesta varietat no hi ha desplaçament accentual en el context de l'enclisi. En aquest treball adoptarem la idea exposada a Campmany (2008) que la restricció fonològica pertinent està relacionada amb el contacte consonàntic que es crea quan un verb de la conjugació II o III va seguit de clíctic. En lloc de la restricció SONICITAT INTERSIL·LÀBICA farem servir una restricció més general *C.C.¹¹ La diferència més important entre les dues propostes és que no atribuïm la presència de la vocal neutra a l'epèntesi, sinó a material morfològic verbal. La naturalesa morfològica d'aquesta vocal neutra permet evitar que es transgredeixi ALINEEU(V-CL).

Si prenem com a exemple un verb de la conjugació III com *bullir* podem veure que l'extensió no coincideix, com en les varietats examinades fins ara, amb cap element present a la resta del paradigma d'imperatiu. A (45) hi hem inclòs també les terceres persones (que corresponen a *vostè* i *vostès*), absents en formenterer i en mallorquí quan hi ha enclítics.

(45) *bullir*

imperatiu IIIb			
		1pl	buʎ-í-m
2sg	búʎ	2pl	buʎ-í-w
3sg	búʎ-i	3pl	búʎ-i-n

2sg amb enclítics

búʎ-ə#lə

¹¹ Aquesta restricció de marcatge, *C.C (o la més específica SONICITAT INTERSIL·LÀBICA), també podria ser pertinent per al formenterer i el mallorquí perquè els candidats fidels també contindrien dues consonants adjacents. De tota manera, hem preferit atribuir l'aparició de l'extensió a les restriccions accentuals perquè aquestes són necessàries independentment per donar compte del desplaçament accentual quan hi ha enclisi. És evident, però, que l'aparició de l'extensió farà, de retruc, que se satisfaci la restricció *C.C.

Per tant, és evident que l'extensió [ə] no prové de l'imperatiu d'aquest verb, i també hem descartat, a la secció 2, que sigui epentètica. Partint de la idea esbossada a Bonet (2002: 980-981), podem pensar que aquesta vocal neutra és la mateixa vocal que trobem a les formes de la conjugació I que pertanyen a la mateixa persona, nombre i temps verbal, l'imperatiu; és a dir, la vocal neutra (l'extensió) que trobem a formes com [búʎ-ə#lə] té la mateixa filiació morfològica que la que trobem a formes com *dóna* [dón-ə]. Ara cal veure com s'aconsegueix recollir aquesta idea en teoria de l'optimitat fent servir el mateix sistema de restriccions que hem proposat per al formenterer i el mallorquí.

Una diferència essencial entre el formenterer i el mallorquí, per una banda, i el català central, per l'altra, és que en les dues primeres varietats l'extensió es pren d'una persona diferent del mateix paradigma d'imperatiu. En canvi, en català central es recorre a una forma amb els mateixos trets de persona/nombre, i del mateix temps verbal, però d'una conjugació diferent, la conjugació I. Això vol dir que la restricció CORRESPONDÈNCIA-P/N ocupa una posició més elevada en català central que no pas en les altres dues varietats. El canvi de conjugació, però, està penalitzat per la restricció que proposem a (46), FIDELITAT CONJUGACIÓ (FID-CONJ), que està dominada, en català central, per CORRESPONDÈNCIA-P/N (és més important mantenir la persona i el nombre que no pas la conjugació). La restricció FIDELITAT CONJUGACIÓ ocupa una posició molt alta en les altres dues varietats però no s'havia presentat abans per raons expositives.

(46) FIDELITAT CONJUGACIÓ (FID-CONJ): assigneu una marca de violació per cada verb que contingui elements flectius d'una conjugació diferent de la de l'input.

Una altra restricció que no havia calgut fins ara és FIDELITAT ARREL (FID-ARR), un tipus de restricció ben conegut en teoria de l'optimitat (McCarthy & Prince 1995) i que formulem a (47).

(47) FIDELITAT ARREL (FID-ARR): restricció de cobertura que vetlla perquè input i output tinguin una arrel idèntica fonològicament.

La restricció de (47) ocupa una posició elevada en català central perquè el que es manlleua de la conjugació I és només la desinència, no l'arrel verbal (per tant, està jerarquitzada més amunt que FIDELITAT-CORR). Si FIDELITAT ARREL es trobés molt avall de la jerarquia, s'acabaria optant per manlleuar la forma verbal sencera de qualsevol verb de la conjugació I. El *tableau* de (48) il·lustra tots aquests aspectes. El candidat (48a) és el candidat fidel i transgredeix només la restricció fonològica *C.C. El candidat guanyador, (48b), conserva l'arrel verbal de l'input, /buʎ/ (per tant, satisfà FIDELITAT ARREL però al mateix temps transgredeix FIDELITAT-CORR), però pren la terminació d'un imperatiu de segona persona singular de la conjugació I; per aquesta raó transgredeix FIDELITAT CONJUGACIÓ; també transgredeix DEP-IO perquè té un segment més que la forma verbal de l'input, la forma subjacent. El candidat (48c) conté una forma verbal sencera de la conjugació I; les tres marques de violació que té per a la restricció FIDELITAT ARREL corresponen als tres segments de l'arrel que difereixen de l'input. Finalment, el candidat (48d) pren el radical inflectiu de formes del mateix imperatiu del verb *bullir*, com passava en formenterer i en mallorquí; la jerarquització alta de la restricció CORRESPONDÈNCIA-P/N fa que aquest candidat quedi descartat. A tots els candidats de (48) marquem amb un claudàtor] el límit dret de l'arrel verbal.

(48) *bull-la*: /buʎ#lə/ → [búʎə#lə]

/buʎ#lə/	CORR-P/N	FID-ARR	*C.C	FID-CORR	DEP-IO	FID-CONJ
a. búʎ] lə			*!			
b. búʎ]ə lə				***	*	*
c. dón]ə lə		***!			*	*
d. búʎ]i lə	*!				*	

Quan un imperatiu de segona persona del singular de les conjugacions II o III va seguit d'un clític vocàlic es poden produir dos resultats: (a) presència de l'extensió (p. ex. *bull-ho* [búʎəw]) o (b) absència de l'extensió (p. ex. *bull-ho* [búʎu]). El primer

resultat s'explica per REALITZACIÓ UNIFORME, com havíem vist per al formenterer. El segon s'obté si aquesta restricció està ordenada més avall i, per tant, esdevé inactiva.

Fins ara només hem tingut en compte, per al català central, verbs de les conjugacions II i III que presenten extensió. Però no tots els verbs d'aquestes conjugacions en presenten. A (49) i (50) donem exemples dels dos tipus de verbs trets de Bonet (2002: (38)-(39)), que es basen en la descripció que en va fer Fabra (1913-14).

(49)a. recull-la	[rəkúɫə̀lə]	(cf. recull-reculli)
b. mor-te	[mórət]	(cf. mor-mori)
c. tem-lo	[téməl]	(cf. tem-temi)
d. empeny-me	[əmpɛ́ɲəm]	(cf. empeny-empenyi)
e. cus-ne	[kúzən]	(cf. cus-cusi)
f. mereix-me	[mərə́ɛʃəm]	(cf. mereix-mereixi)
g. afegeix-ne	[əfə́ʒɛʃən]	(cf. afegeix-afegeixi)
h. defuig-la	[dəfúʒə̀lə]	(cf. defuig-defugi)
i. promet-li	[prumétə̀li]	(cf. promet-prometi)
j. ajup-te	[əʒúpət]	(cf. ajup-ajupi)
k. adorm-los	[ədórɲə̀ls]	(cf. adorm-adormi)
l. surt-me	[súrtəm]	(cf. surt-surti)
m. perd-ne	[pérðən]	(cf. perd-perdi)
n. interromp-lo	[intə́rɔmpəl]	(cf. interromp-interrompi)
o. sent-me	[séntəm]	(cf. sent-senti)
p. venç-nos	[bénsə̀ns]	(cf. venç-venci)
(50)a. mou-te	[mówtə]	(cf. mou-mogui)
b. escriu-li	[əskríwli]	(cf. escriu-escrigui)
c. resol-me	[rəzólɲə]	(cf. resol-resolgui)
d. pren-ne	[prénnə]	(cf. pren-prengui)
e. detén-me	[dətémmə]	(cf. detén-detengui)

f. respon-te	[rəspóntə]	(cf. respon-respongui)
g. coneix-me	[kunéʒmə]	(cf. coneix-conegui)
h. fes-la	[fézlə]	(cf. fes-fagi; Barc.)
i. vés-me	[bézmə]	(cf. vés-vagi)

El comportament de la majoria d'aquests exemples es podria justificar per la restricció SONICITAT INTERSIL·LÀBICA (en aquesta secció simplificada com a *C.C), juntament amb altres restriccions fonològiques relacionades amb l'estructura sil·làbica, i més concretament amb la bona formació de les codes. Formes com *mou-la* tenen un contacte sil·làbic decreixent [w.l], que és millor que no pas el de formes com *cus-la* [z.l]. Però d'entrada, pot semblar que encara quedarien per resoldre parells mínims com el que apareix a (51).

(51) <i>cus</i> : [kús]	<i>cus-li</i> : [kúzəli]
<i>vés</i> : [bés]	<i>vés-li</i> : [bézli]

Si seguim l'anàlisi morfològica proposada a Mascaró (1986) per a formes com *vés*, la -s final seria morf de persona i, per tant, quedaria fora del radical inflectiu, cosa que impediria l'aparició de l'extensió; en formes com *cus*, en canvi, la -s pertany a l'arrel i permet l'aparició de l'extensió, com hem vist. Pert tant, les formes *vés* i *fes* deixarien de ser problemàtiques per a l'anàlisi que hem presentat.¹²

Val a dir, per acabar, que alguns dels verbs de (50) (com *conèixer* i *resoldre*), però no pas els que tenen una arrel acabada en [w] (com *moure*), actualment presenten extensió per a molts parlants. Sembla, doncs, que la idea d'atribuir l'aparició de l'extensió a la restricció (simplificada) *C.C sembla ben encaminada; [w] és el segment no vocàlic amb un grau més alt de sonicitat. De tota manera, en un estudi més detallat caldria investigar els canvis que s'estan produint actualment en aquest conjunt de verbs.

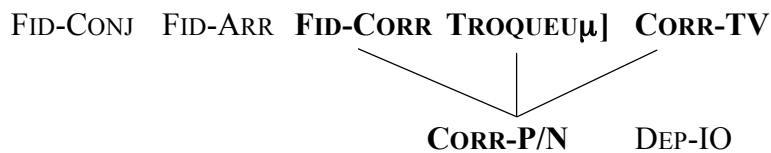
6 CONCLUSIONS

¹² Agraïm aquesta observació a Teresa Cabré Monné.

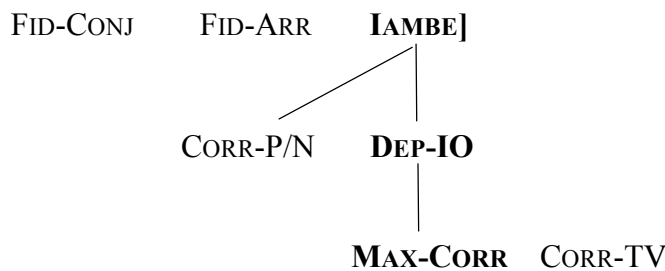
En aquest treball hem explicat, amb les eines que proporciona la teoria de l'optimitat i, molt especialment, el concepte de conservadorisme lèxic, per què existeix una extensió en tants dialectes catalans en el context de l'enclisi i també hem explicat com es fa la tria d'extensió en cadascuna de les varietats estudiades: formenterer, mallorquí i català central.

A (52) mostrem, mitjançant diagrames de Hasse, la jerarquia de restriccions per a cadascuna de les tres varietats. Les restriccions fonològiques que motiven l'aparició de l'extensió apareixen en negreta. També apareixen en negreta altres restriccions de fidelitat que estan jerarquitzades de forma crucialment diferent en les tres varietats. En aquests diagrames no hi incloem la restricció *ALINEEU(V-CL)*, que està inordenada en totes les varietats.

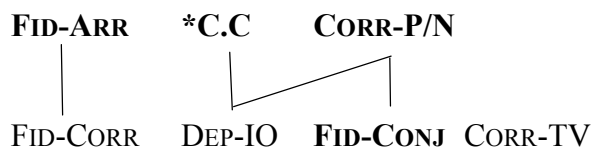
(52) a. formenterer

b. mallorquí

c. català central

En formenterer, com que la restricció FIDELITAT-CORR es troba a dalt de la jerarquia, el guanyador és sempre una còpia fidel del radical inflectiu de les formes de plural; això implica una violació sistemàtica de la restricció CORRESPONDÈNCIA-P/N. Pel que fa al mallorquí, l'extensió pot formar part d'una còpia parcial del radical

inflectiu d'una de les formes de plural, quan no coincideix totalment amb el de la segona persona del plural. El domini de DEP-IO sobre MAX-CORR fa que l'extensió es basi en una forma de plural, però esborrant material fonològic per tal d'assemblar-se màximament a l'input. Finalment, el català central és la varietat que difereix més de la resta. D'una banda, la restricció CORRESPONDÈNCIA-P/N es troba molt amunt perquè la forma amb extensió es basa sempre en una segona persona del singular de l'imperatiu. D'altra banda, el fet que FIDELITAT CONJUGACIÓ estigui dominada permet obtenir l'extensió de la conjugació I sense modificar l'arrel verbal.

En aquest treball no hem considerat la possibilitat que les extensions estudiades siguin un cas d'al·lomorfa. Hem descartat aquesta hipòtesi sobretot perquè una anàlisi en aquests termes seria totalment impossible per a les formes del formenterer que presenten les extensions [iʎə], [əʎə] o [gə] perquè contenen més d'un morfema. També seria difícil de mantenir per al català central, en què l'extensió [ə] es troba també en la conjugació III, una conjugació que no té [ə] com a element temàtic.

Per acabar, una altra qüestió que no hem tingut en compte és el fet que l'extensió es trobi quan hi ha enclisi però no quan l'imperatiu va seguit d'un sintagma nominal encapçalat per l'article definit (cf. *tem-la* [témələ] vs. *tem la presó* *[témələprəzó]). Abordar aquesta qüestió, relacionada amb els dominis d'aplicació de fenòmens (morfo)fonològics, depassa els objectius d'aquest article. Només farem notar aquí que l'absència d'extensió en el segon cas està relacionada amb el fet que la distància estructural entre el verb i l'article definit *la* és molt gran; verb i article pertanyen a constituents sintàctics diferents, contràriament al que trobem amb els imperatius seguits d'enclític pronominal.

Bibliografia

BONET, Eulàlia (2002): «Cliticització». A: Solà, Joan; Lloret, Maria-Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (eds.). pàg. 933-989.

BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa (2005): «More on Alignment as an alternative to domains: the syllabification of Catalan clitics». *Probus*, 17. pàg. 37-78.

BONET, Eulàlia; TORRES-TAMARIT, Francesc (en premsa): «Allomorphy in pre-clitic imperatives in Formenteran Catalan. An output-based analysis». A: Colina, Sonia; Olarrea, Antxon; Carvalho, Ana (eds.). *Romance Linguistics 2009. Selected Papers*

from the 39th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL), Tucson, Arizona, March 2009. Amsterdam, Filadèlfia: John Benjamins, pàg. 337-351.

CAMPANY, Elisenda (2008): *Diferències fonològiques entre diversos estils de parla al català central septentrional*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.

FABRA, Pompeu (1913-1914): «Els mots àtons en el parlar de Barcelona». *Butlletí de Dialectologia Catalana*, I (1913). pàg. 7-17; II (1914). pàg. 1-6.

GRIMALT, Pere (2002): *Enclisi i accentuació en el català de Mallorca i Menorca*. Treball de recerca de doctorat, Universitat de Barcelona.

JIMÉNEZ, Jesús (1997): *L'estructura sil·làbica del dialecte valencià*. Tesi doctoral, Universitat de València (*L'estructura sil·làbica del català*. València, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999).

JIMÉNEZ, Jesús; LLORET, Maria-Rosa (2004): «Darreres tendències en fonologia generativa». *Estudios Catalanes*, 2.(pàg. 111-128.

JIMÉNEZ, Jesús; LLORET, Maria-Rosa (2007): «Prominence-driven epenthesis: Evidence from Catalan». Manuscrit Universitat de València i Universitat de Barcelona. Disponible a <http://www.uv.es/foncat/cat/> (handout disponible a Rutgers Optimality Archive [ROA-806]).

KENSTOWICZ, Michael (1996): «Base identity and uniform exponence: alternatives to cyclicity». A: Durand, Jacques; Laks, Bernard (eds.): *Current Trends in Phonology: Models and Methods*, vol. I. Salford: University of Salford. pàg. 363-393.

KENSTOWICZ, Michael (1997): «Uniform Exponence: exemplification and extension». A: Miglio, Viola; Morén, Bruce (eds.): *University of Maryland Working Papers in Linguistics 5. Selected Phonology Papers from the Hopkins Optimality Theory Workshop 1997 / University of Maryland Mayfest 1997*. University of Maryland. pàg. 139-155.

KENSTOWICZ, Michael (2005): «Paradigmatic Uniformity and Contrast». A: Downing, Laura J.; Hall, T. Alan; Raffelsiefen, Renate (eds.): *Paradigms in Phonological Theory*. Oxford: Oxford University Press. pàg. 145-169.

- LONGA, Víctor M.; LORENZO, Guillermo; RIGAU, Gemma (1998): «Subject clitics and clitic recycling. Locative sentences in some Iberian languages». *Journal of Linguistics*, 34. pàg. 125-164.
- LLORET, Maria-Rosa (2002): «Estructura sil·làbica». A: Solà, Joan; Lloret, Maria-Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (eds.). pàg. 195-249.
- MASCARÓ, Joan (1986): *Morfologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- MCCARTHY, John J.; PRINCE, Alan S. (1995): «Faithfulness and reduplicative identity». A: Beckman, Jill; Walsh Dickey, Laura; Urbanczyk, Suzanne (eds.): *University of Massachusetts Occasional Papers in Linguistics 18*. Amherst, MA: GLSA Publications. pàg. 249-384 (disponible a Rutgers Optimality Archive [ROA-103]).
- MURRAY, Robert; VENNEMANN, Theo (1983): «Sound change and syllable structure in Germanic phonology». *Language*, 59. pàg. 514-528.
- PONS, Clàudia, (2003): «Teoria de l'optimitat, processos segmentals i variació dialectal en català». *Zeitschrift für Katalanistik/Revista d'Estudis Catalans*, 16. pàgs. 55-76.
- PONS, Clàudia (2004): *Els contactes consonàntics en balear. Descripció i anàlisi*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (2002) (eds.): *Gramàtica del català contemporani*. Volum 1. Barcelona: Empúries.
- STERIADE, Donca (1999): «Lexical conservatism in French adjectival liaison». A: Bullock, Barbara; Authier, Jean Marc; Reed, Lisa (eds.): *Formal Perspectives in Romance Linguistics*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins. pàg. 243-270.
- STERIADE, Donca (2008): «A pseudo-cyclic effect in Romanian morphophonology». A: Bachrach, Asaf; Nevins, Andrew I. (eds.): *Inflectional Identity*. Oxford: Oxford University Press. pàg. 313-360.
- TORRES-TAMARIT, Francesc (2008): *Stress Shift in Formenteran Catalan Verb plus Enclitic(s) Sequences: an OT Approach*. Treball de recerca de màster, Universitat Autònoma de Barcelona.
- VALLVERDÚ, Teresa (2000): «La Teoria de l'Optimitat i l'anàlisi fonològica», *Llengua & Literatura*, 11. pàg. 311-330.

VENNEMANN, Theo (1988): *Preference Laws for Syllable Structure and the Explanation of Sound Change*. Berlin: Mouton de Gruyter.

WHEELER, Max W. (2005): *The Phonology of Catalan*. Oxford: Oxford University Press.